

radi nizkih cen poljedelskih proizvodov, vina in sadja ter radi naraščajočih izdatkov in dajatev. Propadanje ljudstva bi utegnila ustaviti samo temeljita zemljiška reforma.

Vse to ugotavlja avtor, toda ne kar na splošno, temveč na podlagi izčrpnega, z veliko skrbnostjo zbranega statističnega gradiva. Po kratkem zemljepisnem pregledu pokrajine poroča najprej o razdelitvi kultur v Jeruzalemskih gorica, kjer je l. 1936. od 6297,0 ha produktivne površine bilo 27,5⁰/₀ njiv, 21,7⁰/₀ vinogradov, 24⁰/₀ gozdov, ostalo pa obsegalo travnike, pašnike, vrtove in stavbišča. Potemtakem bi pokrajina ob normalni zemljiški porazdelitvi domačemu človeku lahko bila v blagoslov, toda njena zemlja pripada 1417 zemljiškim gospodarstvom. Med temi jih je 35 v rokah raznih ustanov, posebno značilno pa je, da biva le nekaj nad polovico (733 ali 52⁰/₀) vseh lastnikov v Jeruzalemskih gorica samih, medtem ko bivajo ostali (684 ali 48⁰/₀) izven svojega posestva. 566 od teh je iz bližnje okolice Jeruzalemskih gor, 77 iz ostale Slovenije oziroma Jugoslavije, 41 pa celo iz inozemstva (36 iz Avstrije, 2 iz Češke, po 1 iz Italije, Nizozemske in USA)! Pri tej posestni razdelitvi je važno, da imajo lastniki, ki bivajo izven Jeruzalemskih gor, v rokah skoraj 70⁰/₀ vseh vinogradov, 51⁰/₀ vrtov, 46⁰/₀ gozdov, 41⁰/₀ pašnikov, 38,6⁰/₀ stavbišč in 23,6⁰/₀ njiv. V posebni tabeli osvetljuje avtor te razmere še za posamezne katastrske občine, v drugi pa primerja medsebojno lastninsko razmerje z gostoto naseljenosti; ta je v Jeruzalemskih gorica zelo velika (120 ljudi na 1 km²). Posebna diagrama nam kažeta odstotno porazdelitev lastništva celotne produktivne površine oziroma vinogradske površine same na posamezne katastrske občine. So občine, v katerih imajo domačini komaj kak košček vinograda (n. pr. Radomerje in Gresovščak). V nadaljnjem raziskuje avtor v podrobnostih, od kod so lastniki, kako velika so njihova posestva in koliko odpade nanja posameznih kultur, zlasti pa vinogradov, ki so tu osnovna kultura. Glede lastništva ugotavlja, da ima od vseh vinogradov v Jeruzalemskih gorica gospoda 57,4⁰/₀, 367 okoliških kmečkih družin 19,6⁰/₀, 557 kmečkih družin iz Jeruzalemskih gorica pa samo 23,0⁰/₀. Zaradi boljše osvetlitve zemljiških odnosov se ozira tudi na zemljo lastnikov iz Jeruzalemskih gorica v sosednjih naseljih, pri čemer se izkaže, da imajo lastniki iz teh sosednjih naselij v Jeruzalemskih gorica za 648,7 ha več zemlje kakor pa jo imajo lastniki iz Jeruzalemskih gorica v sosednjih kmečkih predelih — brez dvoma tudi nezdrav pojav. Zaključna poglavja se bavijo s selišči v Jeruzalemskih gorica in z njihovo razdelitvijo na lastnike oziroma posestva.

Zasluzna razprava je izrazito statistična. Marsikateri podatek se ponavlja, čemur bi se bil avtor lahko izognil, če bi bil tabele nadomestil v večji meri z grafičnimi ponazoritvami. Preglednost razprave bi z njimi vsekakor pridobila. Škoda je tudi, da so se statističnim argumentom morali močno umakniti zemljepisni, ki bi razložili marsikaj iz svojstvene zemljepisne lege Slovenskih gorica, a tudi historični, ki bi pokazali še bolj, ko to stori avtor, da so razmere v Jeruzalemskih gorica plod večstoletnega razvoja. V. Bohinec.

ŠAŠEL J. in RAMOVŠ F., NARODNO BLAGO IZ ROŽA. Izdalo (kot prilogo k Časopisu za zgodovino in narodopisje) Zgodovinsko društvo v Mariboru. Maribor 1936—1937. V. 8°. 121 str. (Arhiv za zgodovino in narodopisje. II.)

Gradivo, zbrano v tej publikaciji, je verno po govoric, običajni v Slovenjem Plajbergu, zapisoval dr. J. Šašel, po nasvetih in opombah univ. profesorja Fr. Ramovša še to in ono besedo, naglas, zvezo i. t. d. ponovno kontroliral in za njim večje odstavke na glas bral (str. 3). Prireditvev zapiskov v točni fonetični pisavi je prevzel prof. Ramovš.

Občina in fara Slovenj Plajberg leži visoko v bregu stisnjena na severnem pobočju Karavank na Koroškem in meji na Jugoslavijo od Ljubelja do Stola. Hiše in koče v teh dolih in dolcih so raztrošene, rod maloštevilen in reven; svet za poljedelstvo ni ugoden, živinorejo pa utesnujejo obširna gozdna veleposestva (str. 1). Vendar pa pripoveduje pravljica o gornjem možu (str. 4), da so »Plajberžani nekoč samo živino redili, polje obdevali pa od tega živeli«.

Plajberska govorica je rožanski dialekt. Koroška dialektična skupina pa »je v svoji

osamljeni legi obdržala še celo vrsto arhaičnih potez različne narave« (Ramovš, Hist. gram-slov. jezika, VII, str. 11). Poleg narečnih značilnosti, ki so v glavnem našete na str. 3, nam odkrivajo zapiski v tej publikaciji še premnogo drugih jezikovnih posebnosti, tako glede besed, oblik in rekel, kakor tudi sintakse ter sloga slovenskega narodnega govora. J. Scheinigg je v »Obrazu rožanskega narečja« (Kres 1882, str. 430) v opazki k sklanjatvi pridevnikov omenil, da »gen. sing. ima še skrajšano obliko, kajti -aha, skrči se v a; torej stará, lpáha = lpá, nóvaha = nová, nášaha = našá i. t. d.«. V njegovih koroških pripovedkah v Kresu 1882, str. 207 (Otóšč zuen) in str. 208 (Hrad v Hód'sah) najdeš n. pr. tale dva primera: »...braz te velča zvona...« in »...doma od samá strahú...« V Šašlovih zapiskih pa imamo nešteto primerov za to fleksijo, pa ne samo za gen. sing., ampak tudi za ak. sing.: zasledile so horná možá; samú to derže horná možá; ut ktera se bo cev Plajparh ubohatu; potle so horna moža spustele; kaku be horna moža spet vjele; ke je pa žark-žanà aná utrokà rodiva; ke je meva ti prva utrokà; kakšna ženena bo dečva dobiva; v ktera je golcar križ useku; je zahledu ana bila kona; v pudube horeča škuopá i. t. d., i. t. d.

»Ne čn, ne več jezikovnih dejstev še ne ustvari dialekta, marveč skupnost vseh dejstev« (Ramovš, Kratka zgod. slov. jezika, str. 103). Toda ali ga ustvarijo samo glasoslovna, oblikoslovna in naglasna dejstva? Ali ne tudi sintaktične posebnosti in posebnosti stavčne konstrukcije, kakor nam ti zapiski n. pr. odkrivajo tole: al te knism rakvá; da se ha nšir kni vupu duteknite; pa je kniste znale upipate; da nšir kna vi pa nšir kna bo vedu; al tahà ud mnè že kna bote več zvadele; če je kni spustu sprad učí; uhlube kniste spovnele; nčir je kniso več našlè i. t. d., i. t. d.

Bogastvo jezika, ki nam ga odkrivajo ti zapiski, nas spominja davnih Vodnikovih besed, zapisanih v Predgovoru h Kuharskim bukvam l. 1799.: »Ali ni slovenski jezik zadosti premožen?« Tudi njegovih besed v Ljubljanskih novicah iz l. 1799. nas spominja: »... jezik je sam na sebi bogat, le ljudje so revni na besedah, zato, ker premalo spomina imajo na to, kar jih je mati učila«. Ti zapiski pa nam tudi govore, kako nujno potrebno bi bilo nadaljevati z delom, kakor je začeto v tej publikaciji: iz različnih dialektov in govorov živega jezika bi se odkrila njegova sintaksa in slog.

Vsebinsko prinašajo zapiski v l. delu (4—42) bajke o gornjem možu, ki je pokazal Plajberžanom, kje morajo kopati, da bodo rudo našli; o žark (žalik)-ženah, ki so prebivale nekoč na Ravnu v Podu. Tedaj se je kmetom dobro godilo, kajti svetovale so jim. Toda pijanci in vriskači so jih pregnali v visoke gore in samo na štoru, v katerega je vsekal drvar križ, so še varne pred gornjim možem. Odkar pa drvarji ne vsekavajo več križa v štore, so zbežale; o divji jagi, ki tuli in vuli na kvatarno nedeljo zvečer pred Božičem. Tedaj slišiš vse človeške in živinske glasove. Kaj je to? Gornji mož preganja žalik-žene s celim tropom mačk, psov in drugih zveri; o pehtrni ali pehtri babi, ki se na Pernaht, t. j. na delopust sv. treh kraljev vozi okoli pa strašno poka. Ustavi se tam, kjer imajo otroke, toda na poti je ni varno srečati, ogniti se moraš, kolikor daleč mogoče; o škratku, majhnem možicu, ki straži divjačino pa zažvižga, če nevarnost vidi; o škuherlu, ki je pod zemljo to, kar je škrat nad zemljo; zadržuje se po jamah, kjer rudo kopljejo; o torki, ki ima oblast priti, če predice, predno gredo spat, ne vržejo niti s kolovrata in ne naredo križa; o škopnjaku, ki se pokaže v mraku v podobi gorečega škopnika: je pa to sam hudi duh, kjer pade na zemljo, tam nekdo naglo smrt stori ali pa toča pobije; pripovedke o kralju Matjažu (prerokovanje o vojski; o kmetu, ki je šel v hosto, pa je prišel angel k njemu in ga peljal k pečini s tremi okni: skozi prvo in drugo okno je videl kmet v hodoče dni, skozi tretje pa kralja Matjaža samega in njegovo vojsko); o coprnicah in coprnačah, ki stopijo s tem hudim v zvezo pa z njegovo pomočjo delajo reči, katerih bi drugače ne mogle (Modra Barbica); povestice o onem svetu, o revnih dušah v Pošeni in Ajdovskem gradu, o troti mori, »zdanem« duhu človeka, ki se je v življenju težko pregrešil, o deklici, ki veka; pravljice

(Otrok ob rojstvu prodan, Zlati grad na stekleni gori); prerokovanja, smešnice, uganke in pregovore.

V 2. delu (42—66) je zanimivo gradivo o šegah in navadah: o otrocih, njihovi prvi govornici in njihovih priimkih, o urokih in otroških praznikih z njihovimi navadami, o botrih; o ženitvi ter navadah in pesmih pri ženitvi; o noši; o boleznih in zdravlilih; o smrti; o verovanjih. — V 3. delu (66—99) pa je podrobno in z vsemi domačimi izrazi popisana domačija: kmetška hiša, skedenj in hlev, voznina, mlin, domača živina, jedi, delo na kmetih (spomladi, poleti, jeseni: tritva, po zimskih večerih: tkanje); nato še slede opisi, kako se kuha kopa, semna (proščjenja) in božjega denarja. — Na koncu (101—121) je slovar, v katerem so povzete tiste besede, ki so za rožansko narečje v glasovnem in besednem oziru pomembne.

Popise običajev, šeg in domačega življenja v vseh izrazitih stvkih, rekih, zvezah je zapisal — kakor omenjeno že uvodoma — dr. Šašel po govornici domačinov, ki jo tudi sam že od mladih nog dobro govori.

Publikacija ni važna samo za jezikoslovca in narodopisca, temveč za vsakega, ki hoče pisati slovenski jezik.

Dr. Ivan Dornik.

ISAČENKO A. V., NAREČJE VASI SELE NA ROŽU. V Ljubljani 1939. V. 8°. 146 str. (Razprave Znanstvenega društva v Ljubljani. 16. Filološko-lingvistični odsek. 4.)

Koroška narečja so radi svojih fonetičnih, morfoloških in leksikalnih posebnosti ter pogostih starinskih oblik stalno vzbujala zanimanje lingvistov. Že U. Jarnik je v Vrazovem Kolu l. 1842. obelodanil Obraz slovenskoga narečja u Koroškoj — naš prvi dialektološki spis —, kjer je pisec po najrazličnejših značilnostih razdelil koroška narečja v tri skupine: v ziljsko, rožansko in podjunsko narečje. Ta razdelitev je ostala v rabi do danes, dasi se lingvistični pojavi ne krijejo vedno z geografskimi pojmi. Za rožansko narečje je prof. Scheinig v Kresu I. in II. (1881—2) napisal monografijo pod naslovom Obraz rožanskega narečja. L. 1903. je objavil P. Lessiak nemško pisano dialektološko razpravo o narečju severno od Vrbskega jezera Die Mundart von Pernegg. Z ziljskim narečjem, zlasti z njegovim naglasnim vprašanjem, se je bavil prof. I. Grafenauer v Jagičevem Arhivu. Mnogo dialektološkega gradiva pa vsebuje tudi Ramovševa Historična gramatika slovenskega jezika II. in VII. ter njegova Kratka zgodovina slovenskega jezika, prav tako tudi Narodno blago iz Roža, ki sta ga objavila Šašel in Ramovš v Arhivu za zgodovino in narodopisje v Mariboru 1936—37.

V novejšem času pa se bavi s koroškimi narečji slavist A. V. Isačenko, učenec kneza Trubeckega, profesorja slovanskih jezikov na Dunaju. Le-ta že izza l. 1930. proučuje slovenska narečja na Koroškem, zlasti v Podjurski dolini, in je napisal o tem že več zanimivih razprav. L. 1937. pa je s podporo dunajske akademije znanosti zbiral dialektološke podatke v Rožu. Plod tega dela je zgoraj omenjena knjiga. Ker ni bilo mogoče podati opisa vseh rožanskih narečij hkrati, se je avtor omejil le na opis narečja vasi Sele, ki leži pod Košuto 950 m nad morsko gladino. Seveda se je dotaknil, kjer je potreba nanesa, tudi ostalih splošno-rožanskih jezikovnih pojavov.

Po kratkem uvodnem poglavju o omejitvi pojma narečja v primerjavi z drugimi jezikovnimi plastmi in z ozirom na obseg v prostoru razpravlja avtor o besednem in stavčnem akcentu v okviru ostalih rožanskih narečij in prihaja pri tem do nekaterih novih ugotovitev. Pri vokalizmu nas preseneča pestro bogastvo vokalov. V stavi pod poudarkom razlikuje Isačenko trinajst različnih vokalnih odtentkov. Pri konzonantizmu je važna trditev, da je uvularni f, ki spada med najizrazitejše poteze rožanskega narečja in ki je noben Rožan, tudi če govori nemški, ne more zatajiti, nastal v zvezi s splošno premaknitvijo artikulacije tudi drugih glasov proti zadnjemu delu ustne votline, n. pr. k-q, g-h.

Obširno se nato bavi z zgodovino glasov selskega narečja. Ker nima na razpolago